

ЗБОРНИК РАДОВА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ
XLV/2004

Доц. др Наташа Стојановић

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ УНИВЕРЗАЛНЕ
ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЖИВОТИЊА

UDK 351.765:340.134

Рецензент: Проф. др Мирса Мијачић

Сажетак

Предмет пажње аутора у овом раду су тзв. природна права животиња, на којима су изграђени темељни принципи Универзалне декларације о правима животиња. Аутор посебно истиче утицај Декларације на промену односа човека према животињама у правној сфери, на међународном и националном плану. Дајући критички осврт на постојеће стање ствари у домаћем законодавству,

аутор износи став да, због свог антропоцентричног карактера, многобројна законска решења, која се односе на заштиту животиња, не одговарају духу Универзалне декларације о правима животиња. Аутор указује на неопходност доношења Закона о заштити животиња, као услови за улазак наше земље у Европску унију.

Кључне речи: природна права животиња, правна заштита животиња.

Др Наташа Стојановић¹

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ УНИВЕРЗАЛНЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ О ПРАВИМА ЖИВОТИЊА

Универзална декларација о правима животиња (**Universal Declaration of Animal Rights**) усвојена је у Паризу 1978. године од Међународног савеза за права животиња, под окриљем Организације Уједињених нација за просвету, науку и културу (UNESCO). Оригинални текст Декларације промењен је 1989. године, и јавно објављен 1990. године.²

Декларација указује да живот, као добро од непроцењљиве вредности, подједнако припада свима: људима, животињама и биљкама, и да је опстанак људске врсте условљен егзистенцијом других живих бића.

Из садржине Декларације јасно се види да она не третира животиње³ као ствари, које имају или немају свог господара, већ као жива бића која, на себи својствен начин, а опет близак човеку, доживљавају задовољство, патњу, бол, предосећају, памте, уче, итд.⁴ Дакле, за разлику од владајућег специ-

¹ Доцент Правног факултета у Нишу.

² Осим ове, постоји и Универзална декларација о добробити животиња, коју је 2000. године усвојило Светско друштво за заштиту животиња (WSPA), под окриљем Уједињених нација. Садржајно богатија, у односу на Универзалну декларацију о правима животиња, ова Декларација, поред дефинисања одређених појмова, у осам чланова ближе појашњава поступање: са дивљим животињама, животињама које су зависне од човека, животињама које се гаје у комерцијалне сврхе, кућним љубимцима и огледним животињама. Текст ове Декларације може се наћи на сајту Светског друштва за заштиту животиња: <http://www.wspa.org.uk>.

³ Декларација не појашњава ближе која се жива бића сматрају животињама. Насупрот томе, чл. 1, ст. 2. Универзалне декларације о добробити животиња одређује да се под животињом подразумева сваки сисар, осим човека, птица, гмизавац, водоземац, риба, као и бескичмењак способан да осети бол.

⁴ То несумњиво потврђују резултати научних истраживања из домена неурофизиологије, молекуларне биологије, еволуционе биологије и екологије. Опширније о томе

стичког⁵ гледања човека на преостали живи свет, Декларација иде корак даље и уноси дах биоцентризма, који уважава и штити живот у свим формама, не надређујући било које добро човека добрима других живих бића.⁶

Из Декларације проистиче став њеног творца о хуманом поступању са животињама, као императиву данашњице и путоказу за будућност, насупрот свирепости, злостављању (како физичком, тако и психичком) и искоришћавању животиња, у најширем смислу речи, што је права и болна реалност.

Попут Универзалне декларације о људским правима,⁷ ова Декларација признаје свим животињама, без обзира на то којој врсти припадају, једнака права, поштујући при том индивидуалност сваке јединке понаособ.

Декларација недвосмислено, широком палетом тзв. природних права, у корист животиња, њих ставља у положај правних субјеката, који, попут човека, заслужују пажњу, поштовање и правну заштиту.

Декларација подсећа људски род да животињама треба признати следећа права: да живе слободно у свом природном окружењу, да изразе своје потребе, да о њима човек брине, да не буду третиране као машине које он може употребити кад год пожели, да не буду неоправдано напуштане, да не буду малтретиране и не буду убијане из обести, разоноде или у циљу вршења непотребних експеримената.

Иако Декларација никога правно не везује, већ само морално обавезује, она је извршила, а и данас то чини, снажан утицај на људску свест и промену односа човека према животињама. То недвосмислено потврђују бројни правни документи о заштити животиња, које су, у међувремену, на међуна-

видети код: М. Пауновић, Међународно-правна заштита животиња са освртом на заштиту животиња у Србији и Црној Гори, Права човека, Београд, бр. 1–2, 2003, стр. 10 и тамо наведену литературу.

⁵ Термин „специзам“ (енг. species) обележава сваки вид људске дискриминације животиња, као припадника „ниже“ биолошке врсте. Детаљније о томе видети код: Н. Висковић, Из повијести заштите стабала и шума (I), Зборник радова Правног факултета у Сплиту, бр. 37/2000, стр. 313–316; М. Пауновић, Право животиња, Београд, 2004, стр. 48–51.

⁶ О биоцентризму детаљније видети код: М. Пауновић, *ibid*, стр. 57–60.

⁷ Видети нарочито чл. 1. и чл. 2. Универзалне декларације о људским правима (<http://www.ecpp.co.uk/humanrightsdecl.htm>).

родном плану⁸ и у оквиру Европске уније,⁹ потписале многе државе, као и устави и закони о заштити животиња који су, у том истом међупростору, усвојени у појединим правним системима.¹⁰

Република Србија је ту, скоро, на самом почетку. Пошто Закона о заштити животиња нема,¹¹ заштиту животињског света сада "обезбеђује" читав низ законских и подзаконских прописа, који због свог махом антропоцентричног¹² приступа у регулисању, и то по правилу само једног сегмента заштите животиња, не одговарају духу Универзалне декларације о правима животиња.¹³

⁸ Од међународних конвенција које се односе на заштиту животиња, нарочито треба поменути: Конвенцију о очувању миграторних врста дивљих животиња (из 1979. године) и Конвенцију о биолошкој разноврсности (из 1992. године). Наша земља је ратификовала само другу наведену Конвенцију ("Сл. лист СРЈ", Међународни уговори, бр. 11/2001).

⁹ Када је реч о европским конвенцијама, посвећеним заштити животиња, нарочито су значајне: Конвенција о очувању европског дивљег живота и природних станишта (из 1979. године), Европска конвенција за заштиту животиња за клање (из 1979. године), Европска конвенција о заштити кућних љубимаца (из 1987. године) и Европска конвенција о заштити кичмењака употребљених за експерименталне и друге научне сврхе (из 1996. године). Наша држава је ратификовала једино другу наведену Конвенцију ("Сл. лист СРЈ", Међународни уговори, бр. 6/1996).

¹⁰ О томе опширније видети код: М. Пауновић, *op. cit.*, стр. 69–121.

¹¹ Значајан помак, на том пољу, учинила је Организација за поштовање и бригу о животињама (ORCA) израдом радне верзије Нацрта закона о заштити животиња Републике Србије. Интегрални текст овог Нацрта може се наћи на сајту ове невладине организације: www.orca.org.yu.

¹² Термин "антропоцентризам" означава такво етичко схватање где је човек у центру живог света и где је све подређено његовим потребама, пошто се једино њему придаје морални субјективитет. О томе опширније видети нпр. код: Н. Висковић, *op. cit.*, стр. 313–315; М. Пауновић, *op. cit.*, стр. 57–58.

¹³ У том правцу нарочито видети: чл. 27. и 28. Закона о заштити животне средине Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 135/2004), чл. 1. и чл. 15, ст. 2. тач. 1. Закона о заштити животиња од заразних болести које угрожавају целу земљу ("Сл. лист СФРЈ", бр. 43/1986, 53/1991; "Сл. лист СРЈ", бр. 24/1994, 28/1996), чл. 8. и чл. 15. Закона о здравственој заштити животиња Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 37/1991, 50/1992, 33/1993, 52/1993, 67/1993, 48/1994, 53/1995, 52/1996, 25/2000), чл. 17. Закона о јавном реду и миру ("Сл. гласник РС", бр. 51/1992, 53/1993, 67/1993, 48/1994), чл. 122, чл. 123, чл. 130 и чл. 133. Кривичног закона Републике Србије ("Сл. гласник СРС", бр. 26/1977, 28/1977, 43/1977, 20/1979, 24/1984, 39/1986, 51/1987, 6/1989, 42/1989 и 21/1990. "Сл. гласник РС", бр. 16/1990, 49/1992, 23/1993, 67/1993,

У низу проблема, економске, правне, политичке и уопште социјалне природе, признање и потпуно правно уобличавање права животиња је, чини се, само кап у мору, али неопходан услов за улазак наше земље у свет напредних цивилизованих европских држава.

Због своје вредности и значаја који има на пољу заштите животиња, у пројекту рада читаоце упознајемо са новом верзијом¹⁴ Универзалне декларације о правима животиња.¹⁵

Преамбула

Имајући у виду да је живот један, сва жива бића која имају заједничко порекло и која су имала различит ток у еволуцији врсте, имајући у виду да сва жива бића имају природна права, и да свака животиња са нервним системом има посебна права, имајући у виду да непоштовање и чак просто незнање за њихова природна права, може проузроковати озбиљне штете природи и довести човека да изврши злочин против живота, имајући у виду да коегзистенција врста подразумева признавање од људске врсте права осталим врстама животиња да живе, имајући у виду да је поштовање животиња од људи нераздвојиво од поштовања човека према човеку.

Овим се проглашава да:

Члан 1.

Све животиње имају једнака права да егзистирају у контексту биолошке равнотеже. Та једнакост не баца сенку на разноврсност врста и индивидуалност јединки у оквиру њих.

47/1994, 17/1995, 44/1998, 10/2002, 11/2002, 39/2003, 67/2003), чл. 3, ст. 1, тач. 4. и чл. 6. Правилника о условима и мерама за хумано хватање и уништавање паса и мачака луталица ("Сл. гласник РС", бр. 29/1994), чл. 6, ст. 1. и чл. 21, ст. 1. и 2. Одлуке о држању домаћих животиња на територији града Београда ("Сл. лист града Београда", бр. 6/1995), као и чл. 10 и чл. 22. Одлуке о условима за држање домаћих животиња на територији града Ниша ("Сл. лист града Ниша, бр. 39/2002).

¹⁴ Текст Универзалне декларације о правима животиња преузет са сајта Француског друштва за права животиња: <http://www.league-animal-rights.org/en-esprit.html>.

¹⁵ Превод оригиналне верзије Универзалне декларације о правима животиња може се видети код: М. Пауновић, *op. cit.*, стр. 194–196.

Члан 2.

Живот сваке животиње је вредан поштовања.

Члан 3.

Животиње не смеју бити подвргнуте злостављању или свирепим поступцима.

Ако је потребно убити животињу, то мора бити учињено тренутно и безболно.

Мртва животиња мора бити третирана с поштовањем.

Члан 4.

Дивље животиње имају право да живе и да се размножавају слободно, у њиховој природној средини.

Ускраћивање слободе дивљим животињама, лов и риболов из разоноде, као и било која употреба животиња из разлога који нису витални, у супротности је са овим основним правима.

Члан 5.

Свака животиња која је зависна од човека има право на одговарајућу исхрану и бригу.

Ни под каквим околностима животиња не сме бити непоравдано напуштена или убијена.

Сваки облик одгајања и употребе животиња мора да поштује психологију и специфичности у понашању одређене врсте.

Изложбе, представе и филмови који укључују животиње, такође, морају поштовати њихово достојанство и не смеју садржати било какво насиље.

Члан 6.

Експерименти над животињама који проузрокују физичку и психичку патњу, крше права животиња.

Методe замене морају бити развијане и систематски спровођене.

Члан 7.

Сваки акт који непотребно проузрокује смрт животиње и свака одлука која може довести до таквог акта, представља злочин против живота.

Члан 8.

Сваки акт који може угрозити опстанак неке дивље врсте и свака одлука која доводи до таквог акта јесте геноцид, тј. злочин против врсте.

Масакр дивљих животиња, загађење и уништење њихових станишта су акти геноцида.

Члан 9.

Посебан правни положај животиња и њихових права мора бити признат законом.

Заштита и безбедност животиња мора бити заступљена на нивоу владиних организација.

Члан 10.

Васпитни и школски ауторитети морају обезбедити да грађани уче од детињства да запажају, разумеју и поштују животиње.

Nataša Stojanović, LL.D

Assistant Professor

THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE UNIVERSAL DECLARATION OF ANIMAL RIGHTS

Summary

The focal point of the author's attention in this paper are the so-called natural animal rights, being the cornerstone of the fundamental principles envisaged in the Universal Declaration of Animal Rights. In particular, the author highlights the impact that the Declaration has had on changing man's attitude to animals, reflected in both national and international legislation. Providing a critical review of the existing state of affairs in internal legislation, the author is of the opinion that, due to their anthropocentric character, numerous legal solutions pertaining to animal protection are incompatible with the spirit of the Universal Declaration of Animal Rights. The author thinks it is necessary to adopt an Act on Animal Protection, as a condition for the accession of our country to the European Union.

Key words: natural animal rights, legal protection of animals.

